

Informatívna správa o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2024

I. Úvod

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky predkladá Informatívnu správu o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2024 (ďalej „správa“) na rokovanie vlády Slovenskej republiky, čím plní úlohu č. B.2 stanovenú ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky uznesením č. 527 z 3. októbra 2012 k Informatívnej správe o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za I. polrok 2012.

Účelom tejto správy je informovať o stave v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za obdobie roka 2024. Informácie uvedené v správe vychádzajú z výsledkov kontrolnej činnosti realizovanej v sledovanom období inšpektorátmi práce. Zistenia za rok 2024 sú prezentované v porovnaní s výsledkami činnosti v predmetnej oblasti za predchádzajúcich päť kalendárnych rokov.

Správa obsahuje aj informácie od orgánov verejnej moci, ktoré pri výkone kontroly nelegálneho zamestnávania spolupracujú s inšpektorátmi práce, a to Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

II. Východiská vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania – stav v predmetnej oblasti v roku 2024

Kompetencia výkonu kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je zverená kontrolným orgánom, ktorými sú inšpektoráty práce. S účinnosťou od 1. januára 2023 došlo zákonom č. 112/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, k zmene v kompetenciách kontrolných orgánov vykonávajúcich kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, a to tak, že jediným kontrolným orgánom v tejto oblasti po tomto dátume ostali len inšpektoráty práce, pričom Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „Ústredie práce“) a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „úrad práce alebo úrady práce“) túto kompetenciu stratili.

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 5/2004 Z. z.“) upravuje povinnosť pre inšpektorát práce poskytovať Ústrediu práce a úradu práce oznámenie o zistení nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a zoznam zistených fyzických osôb vykonávajúcich nelegálnu prácu (§ 67 ods. 7). Údaje o zistených prípadoch porušenia zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sa používajú na účely ďalšieho konania vo veci.

Pojmové vymedzenie nelegálnej práce, nelegálneho zamestnávania, zákazu vykonávania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a výkonu kontroly obsahuje zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 82/2005 Z. z.“).

Významný vplyv na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania mala aj v roku 2024 mimoriadna situácia spojená s hromadným prílevom štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín na územie Slovenskej republiky spôsobená ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

Táto situácia mala celospoločenský dosah a nepochybne vplývala aj na výsledky činnosti inšpektorátov práce v danom období, čo sa prejavilo v nízkom počte štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín, vo vzťahu ku ktorým došlo k porušovaniu zákazu nelegálneho zamestnávania, najmä nelegálneho zamestnávania spočívajúceho v absentujúcom právnom statuse, ktorý by štátnych príslušníkov a príslušníčky tretej krajiny oprávňoval vykonávať na území Slovenskej republiky prácu.

Uvedené bolo nerozlučne spojené s poskytovaním tzv. dočasného útočiska. Vykonávacím rozhodnutím Rady (EÚ) 2022/382 sa aktivoval mechanizmus dočasnej ochrany stanovený v smernici 2001/55/ES¹. Tento mechanizmus poskytuje osobám, ktoré utekajú pred inváziou Ruska na Ukrajinu, jasné právne postavenie hneď po ich príchode do Európskej únie. Kľúčovým aspektom dočasnej ochrany je práve uľahčenie prístupu na trh práce. O poskytovaní dočasného útočiska v podmienkach Slovenskej republiky rozhodla v zmysle uznesenia č. 144 z 28. februára 2022 vláda SR k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska podľa § 29 ods. 2 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyľe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 480/2002 Z. z.“) štátnym občanom a občiankam Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom.

Z hľadiska vplyvov na problematiku nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania možno poukázať na legislatívne zmeny uskutočnené ešte v roku 2022, ktoré mali aj v roku 2024 výrazný vplyv na počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín. Takou sa ukázala najmä zmena zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 404/2011 Z. z.“) súvisiaca s platnosťou prechodného pobytu, trvalého pobytu alebo tolerovaného pobytu, ktorá by inak uplynula počas mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov a cudziniiek na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny, ktorá sa predlžuje až do uplynutia dvoch mesiacov od odvolania mimoriadnej situácie. Táto novela však ovplyvnila nielen štátnych príslušníkov a príslušníčky Ukrajiny, ale vzťahovala sa en bloc na všetkých štátnych príslušníkov a príslušníčky tretích krajín, teda aj tých, ktorých konflikt na Ukrajine nezasiahol.

Obdobne možno v súvislosti s vyššie uvedenou situáciou poukázať aj na legislatívnu zmenu zákona č. 5/2004 Z. z., najmä zmenu spočívajúcu v predlžovaní platnosti potvrdenia o možnosti

¹ Dočasnou ochranou sa na účely smernice 2001/55/ES rozumie postup výnimočného charakteru na to, aby v prípade hromadného prílevu alebo bezprostredne hroziaceho hromadného prílevu vysídlených osôb z tretích krajín, ktoré sa nemôžu vrátiť do svojej krajiny pôvodu, bola takýmto osobám poskytnutá okamžitá a dočasná ochrana, najmä ak existuje riziko, že azylový systém nebude schopný zvládnuť takýto prílev bez nepriaznivých účinkov na jeho efektívne fungovanie, v záujme osôb, ktorých sa to týka a ostatných osôb, ktoré žiadajú o ochranu. Viac na : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>

obsadenia voľného pracovného miesta, ktoré zodpovedá vysokokvalifikovanému zamestnaniu, potvrdenia o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta a povolenia na zamestnanie, ktorá by inak uplynula počas mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov a cudziniiek na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny do uplynutia dvoch mesiacov odo dňa odvolania mimoriadnej situácie v súvislosti s konfliktom na Ukrajine.

K zmene v tejto súvislosti došlo aj v ustanovení § 54f zákona č. 480/2002 Z. z., kedy žiadateľ, ktorý je štátnym občanom, resp. štátnou občiankou Ukrajiny alebo rodinným príslušníkom štátneho občana, resp. štátnej občianky Ukrajiny, môže počas trvania mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov a cudziniiek na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny vstupovať do pracovnoprávneho vzťahu aj pred uplynutím deviatich mesiacov od začatia konania o udelenie azylu. Za rodinného príslušníka štátneho občana, resp. štátnej občianky Ukrajiny sa na účely prvej vety považuje manžel/manželka štátneho občana/štátnej občianky Ukrajiny a rodič maloletého dieťaťa, ktoré je štátnym občanom, resp. štátnou občiankou Ukrajiny.

III. Kontrolná činnosť a zistenia orgánov štátnej správy v oblasti inšpekcie práce

Výkon inšpekcie práce zameranej na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v roku 2024 realizovaný v rámci:

- plánovaných celoslovenských a krajských úloh, ako aj
- mimoriadnych úloh,
- prešetrovania podaní právnických a fyzických osôb,
- následnej kontroly plnenia nariadených opatrení,
- vyšetrovania udalostí (pracovných úrazov a chorôb z povolania),
- spolupráce s inými orgánmi.

Kontrola osôb nachádzajúcich sa na pracovisku zamestnávateľa sa realizuje jednak ako samostatný výkon inšpekcie práce zameraný výlučne na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, ale väčšinou ako súčasť výkonov inšpekcie práce zameraných na dodržiavanie pracovnoprávnych predpisov, predpisov na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a predpisov upravujúcich oblasť sociálnej legislatívy v doprave.

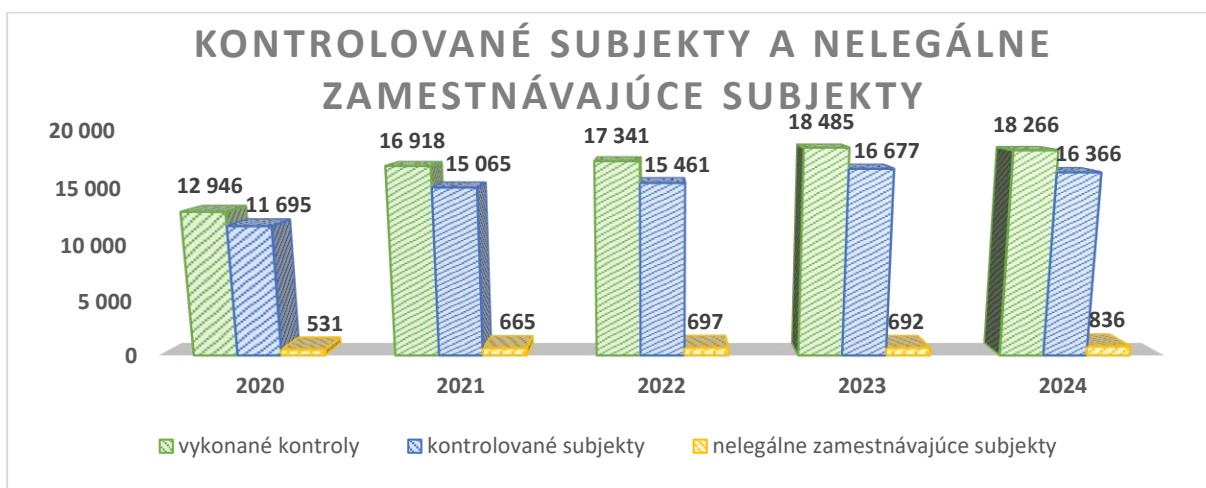
V sústave inšpekcie práce taktiež pôsobia inšpektori a inšpektorky práce vykonávajúci prevažne kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, ktorí realizovali svoju činnosť okrem bežného pracovného času aj v popoludňajších a nočných hodinách, počas víkendov a sviatkov.

Zdrojom uvedených údajov sú výstupy z informačného systému ochrany práce (ďalej „ISOP“) podľa stavu platného k 10. januáru 2025.

III.A. Výsledky kontroly

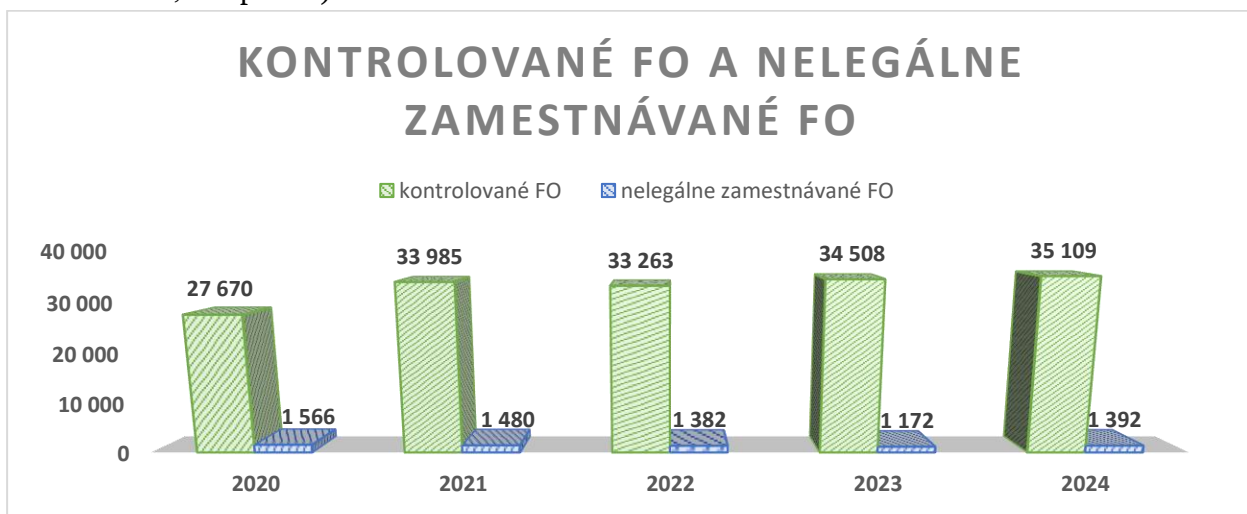
Inšpektoráty práce v roku 2024 vykonali celkovo 18 266 kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, v rámci ktorých bolo skontrolovaných 16 366 subjektov (právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sú podnikateľmi) a 35 109 fyzických osôb vykonávajúcich prácu na pracoviskách kontrolovaných subjektov. Inšpekciou práce bolo odhalených 836 zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania tým, že nelegálne zamestnávali spolu 1 392 fyzických osôb.

Údaje o vykonaných kontrolách dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a ich výsledkoch za inšpektoráty práce znázorňuje nasledujúci graf.

Graf č. 1

Z počtu skontrolovaných subjektov (16 366) bolo v roku 2024 zistené nelegálne zamestnávanie u 836 subjektov, čo predstavuje 5,1 % podiel zo všetkých kontrolovaných subjektov. V porovnaní s rokom 2023 tak možno hovoriť o náraste efektivity výkonu kontrol vo vzťahu k nelegálne zamestnávajúcim subjektom, t. j. náraste percentuálneho podielu zistených nelegálne zamestnávajúcich subjektov na celkovom počte skontrolovaných subjektov (v roku 2023 išlo o 4,1 % podiel).

Graf č. 2

Zo skontrolovaných 35 109 fyzických osôb bolo zistené nelegálne zamestnávanie 1 392 fyzických osôb, čo predstavuje takmer 4 % podiel zo všetkých kontrolovaných osôb. V porovnaní s rokom 2023 tak možno hovoriť o náraste efektivity výkonov kontrol vo vzťahu k nelegálne zamestnávaným osobám, t. j. náraste percentuálneho podielu zistených nelegálne zamestnávaných osôb na celkovom počte skontrolovaných osôb (v roku 2023 išlo o 3,4 % podiel).

Počet 1 392 odhalených nelegálne zamestnávaných fyzických osôb zahŕňa 347 nelegálne zamestnávaných žien a 1 045 nelegálne zamestnávaných mužov. Inšpektoráty práce v roku 2024 zistili 71 prípadov nelegálneho zamestnávania mladistvých fyzických osôb.

Z uvedeného počtu 1 392 odhalených nelegálne zamestnávaných osôb malo až 1 196 osôb štátnu príslušnosť Slovenskej republiky (z toho 297 žien a 899 mužov). Kontrolou bolo zistené nelegálne zamestnávanie 196 fyzických osôb – cudzincov a cudziniiek (príloha k správe – tabuľka č. 2 a tabuľka č. 3). Do uvedeného počtu nelegálne zamestnávaných cudzincov a cudziniiek ISOP započítava tie fyzické osoby, ktoré sú občanmi Európskej únie, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi a štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky, štátnymi príslušníkmi a štátnymi príslušníkmi tretej krajiny s povolením na pobyt a štátnymi príslušníkmi a štátnymi príslušníkmi tretej krajiny bez povolenia na pobyt. V počte 196 je zahrnutých 28 občanov členských štátov Európskej únie mužského pohlavia a 8 občanov členských štátov Európskej únie ženského pohlavia a 160 štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín, ktorí mali oprávnenie na pobyt (z toho 42 žien a 118 mužov).

Využívanie práce cudzincov a cudziniiek v rozpore so zákonom č. 82/2005 Z. z. bolo zistené u občanov niektorých členských krajín Európskej únie. Z týchto najväčší počet tvorili nelegálne zamestnávani občania Rumunska (14 občanov) a Česka (7 občanov), ktorých prácu využívali zamestnávateľi pôsobiaci najmä v odvetví priemyselnej výroby. Z počtu 160 odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín tvorili najväčší počet občania a občianky Ukrajiny (110 osôb) a Vietnamu (14 osôb), ktorí boli nelegálne zamestnávani najmä zamestnávateľmi pôsobiacimi v odvetví stavebníctva a v odvetví ubytovacích a stravovacích služieb. Najčastejšie bolo zistené nelegálne zamestnávanie cudzincov a cudziniiek, ktorí nemali s fyzickou osobou, ktorej prácu využívali, založený pracovnoprávny vzťah alebo štátnozamestnanecký pomer podľa osobitného predpisu, t. j. v predpísanej písomnej forme. Prehľad o počtoch odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania cudzincov a cudziniiek je uvedený v prílohe k správe – tabuľka č. 3.

Dôležitým ukazovateľom, ktorý dotvára celkový obraz štruktúry nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, je aj počet zistení členený podľa najvýznamnejších rizikových odvetví ekonomických činností. Počty odhalených nelegálne zamestnávaných fyzických osôb boli v absolútnych číslach najvyššie v odvetviach stavebníctvo (546), ubytovacie a stravovacie služby (212) a priemyselná výroba (149). Celkový prehľad o počtoch kontrolovaných fyzických osôb a nelegálne zamestnávaných fyzických osôb v členení podľa odvetví ekonomických činností je uvedený v prílohe k správe – tabuľka č. 4.

Zákaz nelegálneho zamestnávania bol porušovaný najviac malými zamestnávateľmi s počtom zamestnancov 1 – 9 (príloha k správe – tabuľka č. 5), a to v absolútnych číslach 1009 fyzických osôb. Táto skutočnosť bola zistená aj v predchádzajúcich piatich kalendárnych rokoch.

V roku 2024 bol zákaz nelegálneho zamestnávania najviac porušovaný spoločnosťami s ručením obmedzeným (nelegálne zamestnávali 869 fyzických osôb) a fyzickými osobami – podnikateľmi (nelegálne zamestnávali 496 fyzických osôb). Rovnaký trend v porušovaní zákazu nelegálneho zamestnávania, keď zamestnávateľia s uvedenou právnou formou najčastejšie porušovali zákaz nelegálneho zamestnávania, pozorovať aj v predchádzajúcich rokoch (príloha k správe – tabuľka č. 6).

Najvyšší počet nelegálne zamestnávaných fyzických osôb bol odhalený u zamestnávateľov so sídlom v Nitrianskom kraji (289) a najnižší u zamestnávateľov so sídlom v Trnavskom kraji (80) (príloha k správe – tabuľka č. 7).

Inšpektoráty práce v roku 2024 zistili nelegálne zamestnávanie 1 392 fyzických osôb, z ktorých 800 vykonávalo pre zamestnávateľa závislú prácu bez založeného (písomne uzatvoreného) pracovnoprávneho vzťahu.

V tejto súvislosti možno uviesť, že inšpektoráty práce v roku 2024 preverovali podozrenia na vykonávanie fiktívnej samostatnej zárobkovej činnosti. Fiktívna samostatná zárobková činnosť predstavuje zamestnávanie právnickou osobou alebo fyzickou osobou, ktorá je podnikateľom, spočívajúce vo využívaní práce, ktorá napĺňa zákonné atribúty závislej práce, fyzickej osoby so statusom podnikateľa – samostatne zárobkovo činnnej osoby, a to bez súčasného založenia pracovnoprávneho vzťahu alebo štátnozamestnaneckého pomeru podľa osobitného predpisu medzi týmito subjektmi. Orgánmi inšpekcie práce sa v tejto súvislosti v roku 2024 podarilo preukázať nelegálne zamestnávanie celkovo u 21 zamestnávateľov a 57 takto zamestnávaných osôb. V rámci uvedených prípadov inšpektoráty práce uložili v roku 2024 právoplatne 10 pokút, v celkovej sume 36 000 eur. Z hľadiska členenia týchto zistení podľa odvetví priemyselných činností bol najvyšší počet nelegálne zamestnávaných osôb odhalený v odvetví priemyselnej výroby (celkovo 34 nelegálne zamestnávaných osôb), odvetví administratívnych a podporných služieb (celkovo 9 nelegálne zamestnávaných osôb) a odvetví veľkoobchodu a maloobchodu (celkovo 5 nelegálne zamestnávaných osôb).

V 564 prípadoch bolo porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania spôsobené nesplnením prihlasovacej povinnosti zamestnávateľa voči Sociálnej poisťovni za súčasnej existencie založeného pracovnoprávneho vzťahu v zmysle novely zákona č. 82/2005 Z. z. účinnnej od 1. januára 2018.

Zamestnávanie štátneho príslušníka, resp. štátnej príslušníčky tretej krajiny, u ktorých neboli splnené podmienky na ich zamestnávanie podľa osobitného predpisu, t. j. nemali vydané povolenie na prechodný pobyt na účely zamestnania alebo povolenie na zamestnanie, resp. nespĺňali stanovené podmienky, bolo zistené v 28 prípadoch. Ide tak o výrazný pokles týchto prípadov nelegálneho zamestnávania oproti stavu pozorovanému v minulých rokoch.

V roku 2024 nebolo zistené nelegálne zamestnávanie štátneho príslušníka, resp. štátnej príslušníčky tretej krajiny, ktorí by sa zdržiavali na území Slovenskej republiky v rozpore s ustanoveniami zákona č. 404/2011 Z. z. alebo zákona č. 480/2002 Z. z. a ktorí by vykonávali závislú prácu (príloha k správe – tabuľka č. 8).

Zohľadňujúc aktuálny stav na pracovnom trhu Slovenskej republiky sa v priebehu roka 2024 uskutočnilo 5 mimoriadnych úloh zameraných aj na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania so zameraním na rizikové odvetvia.

1. V období od 18. do 22. marca 2024 bola realizovaná úloha v rámci akčných dní Európskeho orgánu práce v oblasti stavebníctva. Úloha bola zameraná na odhaľovanie porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania, právnych predpisov v súvislosti s vyslaním zamestnancov a problematiku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. V rámci tejto úlohy bolo zistených 8 nelegálne zamestnávaných osôb a navrhnuté pokuty v sume 25 900 eur (z toho 4 pokuty v sume 14 000 eur za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania).
2. V dňoch od 27. mája do 2. júna 2024 bola realizovaná mimoriadna úloha na území celého Slovenska, tzv. výmena krajov. V rámci tejto úlohy tak bola vymenená územná pôsobnosť jednotlivých inšpektorátov práce na základe písomného poverenia generálneho riaditeľa Národného inšpektorátu práce. Táto úloha bola mimoriadne úspešná z pohľadu počtu zistení prípadov nelegálneho zamestnávania, nakoľko bolo v rámci nej odhalených 110 nelegálne zamestnávaných osôb a navrhnutých 67 pokút v celkovej sume 228 800 eur.
3. V mesiaci august 2024 sa realizovala akcia s názvom „Víkend“, ktorá zahŕňala výkon inšpekcie práce aj v nočných hodinách. V rámci tejto úlohy bolo odhalených 34 nelegálne zamestnávaných osôb a navrhnutých 28 pokút v celkovej sume 75 500 eur.
4. Medzi 30. septembrom a 6. októbrom 2024 sa znova realizovala tzv. výmena krajov organizovaná na celom území Slovenska. V rámci tejto úlohy bola taktiež vymenená územná pôsobnosť jednotlivých inšpektorátov práce na základe písomného poverenia generálneho riaditeľa Národného inšpektorátu práce. V rámci tejto úlohy bolo odhalených 107 nelegálne zamestnávaných osôb a navrhnutých 67 pokút v celkovej sume 247 400 eur.
5. V období od 16. do 18. októbra 2024 bola realizovaná úloha v rámci akčných dní Európskeho orgánu práce v oblasti odmeňovania. Úloha bola zameraná na odhaľovanie porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania a problematiku dodržiavania právnych predpisov v súvislosti s odmeňovaním zamestnancov. V rámci tejto úlohy neboli zistené nedostatky v oblasti kontroly dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania.

Všetky mimoriadne úlohy boli tiež zamerané na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania vo forme tzv. fiktívnych živností, t. j. využívania závislej práce štátnych príslušníkov a príslušníkov tretích krajín disponujúcich povolením na pobyt za účelom podnikania.

Inšpektoráty práce v roku 2024 zistili jeden prípad porušenia zákazu prijatia práce v zmysle § 7b ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. porušenia zákazu prijatia práce dodávanej odberateľovi služby subjektom, ktorý nelegálne zamestnával.

Nemožno opomenúť ani prínos fungovania inšpektorátov práce spočívajúci v predchádzaní nelegálnemu zamestnávaniu, čo je prínos celospoločenský, spočívajúci najmä v intenzívnejšej kontrole z hľadiska počtov výkonov a denného času, v ktorom sa kontrola realizuje. Toto preventívne pôsobenie je dosahované šírením informácií o spôsoboch, ako účinne dodržiavať právne predpisy a upozorňovaním na negatívne dôsledky nelegálneho zamestnávania

s priamym ekonomickým dopadom na zamestnávateľov neporovnateľne finančne náročnejším, ako je finančný efekt využívania nelegálneho zamestnávania.

III.B Sankcie

Inšpektoráty práce v roku 2024 právoplatne uložili pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania 774 zamestnávateľom v sume 2 738 100 eur.

Počet právoplatne uložených pokút v roku 2024 (774) je v porovnaní s rokom 2023 (683) vyšší o 13,3 %. Suma právoplatne uložených pokút v roku 2024 (2 738 100 eur) je v porovnaní s rokom 2023 (2 493 700 eur) vyššia o 9,8 %.

Najvyšší počet pokút bol uložený zamestnávateľom vykonávajúcim svoje činnosti v nasledujúcich odvetviach ekonomických činností: stavebníctvo – 255 pokút v sume 1 094 500 eur, ubytovacie a stravovacie služby (tzv. HORECA sektor) – 149 pokút v sume 404 550 eur a priemyselná výroba – 70 pokút v sume 294 500 eur. Počet uložených pokút v týchto odvetviach čiastočne súvisí s vysokým počtom odhalených subjektov prevažne v rizikových odvetviach (príloha k správe – tabuľka č. 9). V prílohe k správe sú počty a sumy právoplatne uložených pokút uvedené aj za obdobie predchádzajúcich piatich kalendárnych rokov.

Z hľadiska posudzovania počtu právoplatne uložených pokút v súvislosti s veľkosťou zamestnávateľov určenou počtom zamestnancov bolo najviac pokút uložených zamestnávateľom s počtom zamestnancov 1 – 9, a to 578 pokút v sume 2 053 500 eur (príloha k správe – tabuľka č. 10). Trend v ukladaní najvyššieho počtu pokút práve tejto skupine zamestnávateľských subjektov, tzv. mikropodnikov, je rovnaký za celé sledované obdobie rokov 2019 až 2024.

Zamestnávateľmi, ktorým boli právoplatne uložené pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania, boli prevažne spoločnosti s ručením obmedzeným – 491 pokút v sume 1 669 800 eur a fyzické osoby, ktoré sú podnikateľmi – 268 pokút v sume 1 015 300 eur (príloha k správe – tabuľka č. 11).

IV. Kontrolná činnosť a výsledky kontroly v spolupráci s Prezidiom Policajného zboru SR

Inšpektoráty práce spolupracujú pri výkone kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania s inými orgánmi verejnej moci, najmä s Prezidiom Policajného zboru.

Aj v roku 2024 sa vykonávali súčinnosťné kontroly podnikateľských subjektov zamerané na odhaľovanie prípadov nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania jednotlivými zložkami Policajného zboru a inšpektorátmi práce, pričom za Policajný zbor vykonávali súčinnosťné kontroly príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a príslušníci jednotlivých krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru sa počas kontrol zameriaval predovšetkým na vyhľadávanie štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín s nelegálnym pobytom v Slovenskej republike a ďalšie porušovanie ustanovení zákona č. 404/2011 Z. z. a na vyhľadávanie a identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi v zmysle § 179 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Oblasť boja proti obchodovania s ľuďmi sa prelína s výkonom inšpekcie práce, a to najmä v oblasti pracovnoprávných vzťahov a v oblasti kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Krajské riaditeľstvá Policajného zboru poskytli inšpektorátom práce asistenciu pri vykonávaní kontrol v zmysle § 2 a § 3 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov. Keďže útvary Policajného zboru nie sú kontrolným orgánom v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z., zistenia porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania boli realizované inšpektorátmi práce.

V spolupráci s inšpektorátmi práce skontroloval Policajný zbor celkovo 594 podnikateľských subjektov. V rámci uvedených kontrol, ktoré boli zamerané na dodržiavanie zákazu nelegálneho zamestnávania, kontrolu pobytu cudzincov a cudziniiek a odhaľovanie obetí obchodovania s ľuďmi, bolo skontrolovaných celkovo 1 812 osôb, z toho 1 029 občanov a občianok Slovenskej republiky a 783 cudzincov a cudziniiek. Vykonanými kontrolami bolo zistených 18 subjektov, ktoré porušili ustanovenia zákona č. 82/2005 Z. z. tým, že nelegálne zamestnávali 8 občanov Slovenskej republiky a 21 cudzincov a cudziniiek. Z uvedeného počtu 21 cudzincov a cudziniiek išlo o 6 občanov Indie, 4 občanov Gruzínska, 4 občanov Ukrajiny, 4 občanov Vietnamu, 1 občana Indonézie, 1 občana Maďarska a 1 občana Českej republiky.

V roku 2024 sa Slovenská republika zapojila do rozsiahlych celoeurópskych akčných dní, ktoré boli vykonávané orgánmi činnými v trestnom konaní a boli zamerané na organizované zločinecké skupiny (OCG), ktoré páchajú trestnú činnosť obchodovania s ľuďmi.

V dňoch 20. až 27. apríla 2024 sa uskutočnili celoeurópske akčné dni zamerané na odhaľovanie možných obetí obchodovania s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania. Uvedené celoeurópske akčné dni boli súčasne vykonávané pod záštitou Europolu v 31 štátoch a na kontrolách podnikateľských subjektov sa zúčastnili príslušníci Policajného zboru aj inšpektori práce. V Slovenskej republike sa kontroly vykonávali na celom území, pričom počas kontrol policajti úradu spolu s inšpektormi práce skontrolovali 47 podnikateľských subjektov, a to na miestach, kde je predpoklad, že by sa mohli nachádzať potenciálne obeť pracovného vykorisťovania. Počas kontrol bolo skontrolovaných spolu 540 osôb, z toho 223 cudzincov a cudziniiek pochádzajúcich z rôznych krajín, najmä však z Ukrajiny, Číny a Vietnamu.

V dňoch 3. až 9. júna 2024 sa Slovenská republika zapojila do celoeurópskych akčných dní EMPACT so zameraním na obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania, núteného žobrania a nútenej kriminality. Celoeurópske akčné dni boli súčasne vykonávané pod záštitou Europolu, Interpolu a Frontexu v 40 krajinách. V Slovenskej republike sa počas celoeurópskych akčných dní vykonali kontroly na celom jej území, pričom príslušníci Policajného zboru spolu s inšpektormi práce skontrolovali 53 podnikateľských subjektov a 222 osôb (z toho 61 cudzincov a cudziniiek pochádzajúcich z rôznych krajín, najmä však z Vietnamu, Ukrajiny a Thajska). Kontroly boli realizované na miestach kde je predpoklad, že by sa mohli nachádzať potenciálne obeť obchodovania s ľuďmi najmä na účely sexuálneho vykorisťovania.

Všetky vyššie uvedené zistenia Policajného zboru sú zahrnuté v celkových zisteniach inšpektorátov práce podľa zákona č. 82/2005 Z. z.

V. Aktuálna judikatúra súdov v oblasti nelegálneho zamestnávania

Národnému inšpektorátu práce bolo v roku 2024 ako žalovanému v zmysle ust. § 180 ods. 1 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov celkovo doručených 28 rozsudkov, ktoré sa týkali preskúmania rozhodnutí o uložení pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania a porušenia § 7b ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. zákazu prijatia práce alebo služby dodávanej odberateľovi služby subjektom, ktorý nelegálne zamestnával.

Z tohto celkového počtu doručených rozsudkov bolo 15 vydaných správnymi súdmi a 13 rozsudkov bolo vydaných Najvyšším správnym súdom Slovenskej republiky.

Z 15 rozsudkov správnych súdov bola v 10 prípadoch žaloba zamietnutá (z toho proti 4 rozsudkom správneho súdu bola následne podaná kasačná sťažnosť žalobcom) a v 5 prípadoch súd zrušil rozhodnutie Národnému inšpektorátu práce alebo rozhodnutie Národnému inšpektorátu práce a inšpektorátu práce a vec vrátil na ďalšie konanie.

Z 13 rozsudkov rozhodnutých Najvyšším správnym súdom Slovenskej republiky bola v 7 prípadoch kasačná sťažnosť zamietnutá, v 1 prípade bol zrušený rozsudok správneho súdu a vec bola vrátená na ďalšie konanie a v 5 prípadoch bol zmenený rozsudok správneho súdu tak, že zrušil rozhodnutie Národného inšpektorátu práce alebo rozhodnutie Národného inšpektorátu práce a inšpektorátu práce a vec vrátil na ďalšie konanie.

V roku 2024 bolo vydaných viacero rozhodnutí súdov, ktoré možno hodnotiť ako významné. V tejto súvislosti si dovoľujeme poukázať napríklad na rozsudok Správneho súdu v Košiciach sp. zn.: PO-6S/77/2020-80 zo dňa 16. júla 2024. Týmto rozsudkom konajúci súd zamietol správnu žalobu žalobcu. V tomto rozsudku konajúci súd okrem iného akcentuje autentickosť vyjadrenia kontrolovanej osoby a tiež vyvracia argumentáciu žalobcu ohľadne zníženej svedeckej spôsobilosti pri veku 17 rokov. „...daná osoba v zmysle právnej úpravy dávno disponuje pracovnoprávnou subjektivitou zamestnanca, je vekom, keď takáto osoba má primeranú intelektuálnu spôsobilosť rozumieť obsahu dotknutého poučenia a tiež predmetu a zmyslu vykonávanej inšpekcie práce.“ Konajúci súd v rovnakom rozsudku akcentuje aj dôkaznú hodnotu krátkeho vizuálneho pozorovania („Ad oculos“) výkonu prác zo strany inšpektorov práce v určitých prípadoch v kontexte ďalších vykonaných dôkazov. Správny súd v uvedenom rozsudku tiež rozširuje uvedené hodnotenie dôkaznej situácie v prejednávanej veci v bode 42 rozsudku takto: „...skutkový stav ustálený prvostupňovým orgánom verejnej správy sa neopiera o jediný izolovaný dôkaz. Išlo o skupinu dôkazov, jednak o vyjadrenie priamych aktérov kontroly - troch inšpektorov práce, ktorí priamo na mieste kontroly zaznamenali prítomnosť kontrolovanej osoby a ňou vykonávanú činnosť, ktorú kvalifikovať ako výkon pomocných stavebných prác si podľa názoru správneho súdu nevyžaduje žiadne osobitné zručnosti a špeciálne preverovanie, postačuje krátke vizuálne pozorovanie, na základe ktorého dokáže aj bežný laik posúdiť, či sa dotknutá osoba zúčastňuje stavebných prác, resp. pomocných stavebných prác. Ďalším dôkazom bolo spontánne vyjadrenie kontrolovanej osoby

zachytené v zápisnici o poskytnutí informácie, ktorej neobjektívnosť, tak ako už bolo uvedené v bode 39. odôvodnenia tohto rozsudku, správny súd nezistil. Tretím dôkazom bol záznam, resp. stav v príslušnom registri Sociálnej poisťovne v relevantnom čase, takisto obsah informácií zo Živnostenského registra. Správny súd konštatuje, že obsah zistení vyplývajúcich zo všetkých týchto dôkazov si vzájomne korešponduje, nevykazuje žiadne rozpory a všetky tieto dôkazné prostriedky vypovedajú o priebehu deja zhodne.“ Uvedeným judikovaným názorom súd podporil postavenie inšpektorov práce pri výkone inšpekcie práce, pričom akcentoval ich objektivitu, postavenie verejného činiteľa a uplatňovanie zásady profesionality, nestrannosti a etiky inšpektorov práce ako štátnych zamestnancov.

Ďalším významným rozsudkom je rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn.: 6Ssk/130/2023 zo dňa 28. marca 2024. Týmto rozsudkom konajúci súd zamietol kasačnú sťažnosť žalobcu. Išlo o prípad využívania závislej práce právnickou osobou alebo fyzickou osobou, ktorá je podnikateľom, kedy práce vykonávala fyzická osoba so statusom samostatne zárobkovo činnnej osoby, a to bez súčasného založenia pracovnoprávneho vzťahu alebo štátnozamestnaneckého pomeru podľa osobitného predpisu medzi týmito subjektmi. Išlo tak o prípad tzv. fiktívnych živností. Konajúci súd tu, okrem iného, vyvrátil argumentáciu žalobcu týkajúcu sa postavenia živnostníkov, keď napríklad uviedol, že „Skutočnosť, že fyzická osoba je zároveň aj držiteľom živnostenského oprávnenia nepreukazuje fakt, že toto živnostenské oprávnenie oprávňuje tieto fyzické osoby vykonávať akúkoľvek činnosť na kontrolovanom pracovisku, pretože by takýmto výkladom mohlo dôjsť k všeobecnej argumentácii všetkých držiteľov živnostenských oprávnení nachádzajúcich sa na hociktorých pracoviskách bez ďalšieho preukázania obchodno-právneho vzťahu ako takého, pretože počas správneho konania a rovnako tak aj odvolacieho konania nebolo žalobcom preukázané, že tieto fyzické osoby vykonávali činnosť na základe živnostenských oprávnení práve pre žalobcu na jeho pracovisku.“ V ďalšej časti sa kasačný súd vysporiadal aj s pojmom závislej práce a nemožnosťou uzatvorenia obchodnoprávných vzťahov v prípadoch, kedy činnosť vykonávaná kontrolovanou fyzickou osobou na pracovisku napĺňa znaky závislej práce v zmysle zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce (ďalej „Zákonník práce“) – pričom upriamil pozornosť sťažovateľa na kogentnú právnu úpravu § 1 ods. 3 Zákonníka práce, kde tento zaväzuje účastníkov zmluvných vzťahov v takýchto prípadoch spravovať sa výlučne zmluvnými typmi ustanovenými Zákonníkom práce.

Poukazujeme tiež na rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn.: 7 Ssk/26/2023 zo dňa 26. júna 2024, ktorým tento súd zmenil rozsudok správneho súdu tak, že zrušil a vrátil rozhodnutie Národného inšpektorátu práce na ďalšie konanie. Konajúci súd tu posudzoval zákonnosť uloženia pokuty za porušenie ust. § 7b ods. 5 písm. b) zákona č. 82/2005 Z. z., pričom akcentoval otázku posúdenia naplnenia podmienky nelegálneho zamestnávania poskytovateľa služby. V tejto súvislosti judikoval, že „Žalovaný teda nie je viazaný právoplatným rozhodnutím o uložení sankcie za iný správny delikt nelegálneho zamestnávania v zmysle § 40 ods. 1 Správneho poriadku a túto otázku si posúdi sám, avšak len na účely konania o inom správnom delikte žalobcu.“ a akcentoval právo žalobcu „...namietat všetky skutočnosti, ktoré sú relevantné pre posúdenie deliktuálnej zodpovednosti svojho poskytovateľa služby. Žalobca týmto spôsobom bude mať zabezpečené právo na vypočutie, ktoré je súčasťou práva na spravodlivý proces v zmysle článku 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a článku 6 ods. 1

Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, keďže nebol účastníkom konania o inom správnom delikte nelegálneho zamestnávania, avšak v dôsledku existencie takéhoto rozhodnutia môže byť uznaný vinným z „vlastného“ iného správneho deliktu.“

VI. Záver

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je jednou z priorít inšpektorátov práce.

V roku 2024 inšpektoráty práce vykonali celkovo **18 266** kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, v rámci ktorých bolo skontrolovaných **16 366** zamestnávateľov a **35 109** fyzických osôb vykonávajúcich prácu na pracoviskách kontrolovaných zamestnávateľov. Vykonanými kontrolami bolo odhalených **836** zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania tým, že nelegálne zamestnávali **1 392** fyzických osôb. Výsledky činnosti inšpektorátov práce za rok 2024 sú uvedené v prílohe k správe – tabuľka č. 1.

V roku 2024 bolo odhalených 1 392 nelegálne zamestnaných fyzických osôb, čo predstavuje v porovnaní s výsledkami dosiahnutými v roku 2023 (1 172) nárast o 18,8 %.

V roku 2024 bolo možné tiež pozorovať nárast počtu odhalených nelegálne zamestnávajúcich subjektov oproti roku 2023. Zatiaľ čo v roku 2023 to bolo 692 subjektov, v roku 2024 to bolo 836 subjektov, čo predstavuje medziročný nárast o približne 20,8 %.

Celkový percentuálny podiel odhalených nelegálne zamestnávaných osôb vzhľadom k celkovému počtu skontrolovaných osôb predstavuje **4 %** a celkový percentuálny podiel odhalených nelegálne zamestnávajúcich subjektov vzhľadom k celkovému počtu skontrolovaných subjektov predstavuje **5,1 %**.

Celkový počet 1 392 nelegálne zamestnávaných fyzických osôb zahŕňa 297 nelegálne zamestnaných žien a 899 nelegálne zamestnaných mužov. Teda z hľadiska rozdelenia odhalených nelegálne zamestnávaných osôb podľa pohlavia bol zistený prevažujúci podiel osôb mužského pohlavia. Podiel mužov tvoril takmer 64,6 % na celkových zisteniach. V rámci uvedeného počtu bolo zistené nelegálne zamestnávanie celkovo 71 mladistvých osôb, čo predstavuje nárast v počte nelegálne zamestnávaných mladistvých osôb o takmer 103 % v porovnaní s rokom 2023 (35 mladistvých osôb). Podrobné údaje o zisteniach nelegálneho zamestnávania fyzických osôb rozdelené podľa pohlavia obsahuje príloha k správe v tabuľke č. 2.

Celkový počet nelegálne zamestnaných osôb tvorilo 36 štátnych príslušníkov a príslušníčok členských štátov Európskej únie. Taktiež bolo zistené nelegálne zamestnávanie 160 štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín s povolením na pobyt v Slovenskej republike, najmä štátnych príslušníkov a príslušníčok Ukrajiny (príloha k správe – tabuľka č. 2 a 3). V roku 2024 nebolo zistené porušenie § 2 ods. 3 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. prípad nelegálneho zamestnávania štátneho príslušníka a príslušníčky tretej krajiny, ktorí by sa zdržiavali na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom (zákon č. 404/2011 Z. z., zákon č. 480/2002 Z. z.) a ktorí by vykonávali závislú prácu.

Najviac zistených nelegálne zamestnávaných osôb bolo odhalených v odvetví **stavebníctva** (546, čo predstavuje 39,2 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb), v odvetví **ubytovacích a stravovacích služieb** (212, čo predstavuje 15,2 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb) a v odvetví **priemyselnej výroby** (149, čo predstavuje 10,7 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb) (príloha k správe – tabuľka č. 4).

Z hľadiska členenia zamestnávateľov podľa veľkosti zákaz nelegálneho zamestnávania dlhodobo najviac porušujú zamestnávatelia s počtom zamestnancov od 1 do 9, tzv. mikropodniky. Počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania je najvyšší u zamestnávateľov s právnou formou podnikania spoločnosť s ručením obmedzeným (príloha k správe – tabuľky č. 5 a 6).

Z hľadiska priestorovej lokalizácie počtu prípadov nelegálneho zamestnávania bolo najviac prípadov zistených v Nitrianskom kraji (289), čo predstavuje 20,8 % všetkých zistených prípadov, v Bratislavskom kraji (210), čo predstavuje 15,1 % všetkých zistených prípadov a v Košickom kraji (193), čo predstavuje 13,9 % všetkých zistených prípadov. Podrobné údaje o zisteniach nelegálneho zamestnávania fyzických osôb rozdelené podľa krajov obsahuje príloha k správe v tabuľke č. 7.

Z hľadiska porovnania právoplatne uložených pokút v roku 2024 oproti roku 2023 možno konštatovať, že zatiaľ čo v roku 2024 bolo inšpektorátmi práce právoplatne uložených 774 pokút v sume 2 738 100 eur, v roku 2023 to bolo 683 právoplatne uložených pokút v celkovej sume 2 493 700 eur, čo predstavuje 13,3 %-ný nárast v počte právoplatne uložených pokút a 9,8 %-ný nárast v sume právoplatne uložených pokút (príloha k správe – tabuľka č. 9 a 10).

Porovnaním celkových výsledkov zisťovania porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania s minulým rokom (145 osôb v roku 2023) možno konštatovať mierny nárast celkového počtu zistených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín v roku 2024 (nárast o 10,3 % celkového počtu prípadov oproti roku 2023). Napriek tomu možno v porovnaní s predchádzajúcimi piatimi rokmi konštatovať nízky podiel štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín na celkovom počte nelegálne zamestnávaných osôb v Slovenskej republike, ktorí v roku 2024 v konečnom súčte tvoria 11,5 % všetkých nelegálne zamestnávaných osôb.

Na predmetný počet zistených nelegálne zamestnávaných osôb - štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín mali nepochybne najvýraznejší vplyv legislatívne zmeny súvisiace s legalizáciou pobytu štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín počas krízovej situácie spôsobenej ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie predstavuje aj naďalej závažný ekonomický a spoločenský problém, pričom jeho riešenie si vyžaduje sústredené úsilie všetkých zainteresovaných orgánov a inštitúcií.

V roku 2024 sa inšpektoráty práce naďalej stretávali s pomerne novým trendom v nelegálnom zamestnávaní, a to s nelegálnym zamestnávaním štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín na základe povolení na pobyt za účelom podnikania, ktorí však vykonávali závislú prácu. Predpokladáme, že je to práve tento fenomén tzv. fiktívnych živností, ktorý sa podieľa na výraznom poklese počtu štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín vykonávajúcich

prácu v klasických pracovnoprávných vzťahoch. Tiež máme za to, že tento fenomén negatívne vplýva aj na počet zistených prípadov nelegálneho zamestnávania týkajúcich sa štátnych občanov a občanok Slovenskej republiky. Uvedeným protiprávnym konaním sa budú orgány inšpekcie práce zaoberať aj v nasledujúcom roku, berúc do úvahy skutočnosť, že takéto špekulatívne činnosti a postupy zamestnávateľov značne sťažujú možnosti inšpektorátov práce pri preverovaní dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania na území Slovenskej republiky a pri následnom vyvodzovaní zodpovednosti za jeho porušovanie. Národný inšpektorát práce v súvislosti s potrebou efektívnejšieho riešenia prípadov tzv. fiktívnych živností začal v roku 2024 pripravovať doplnenie metodického usmernenia pre výkon kontroly dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania.

Čoraz aktuálnejšou sa v oblasti nelegálneho zamestnávania stáva otázka riešenia tohto problému v kontexte nedeklarovanej práce, prípadne nesprávne alebo neúplne deklarovanej práce, ktorá sa prejavuje napríklad vo forme vyplácania častí miezd na ruku, vedení evidencie pracovného času nezodpovedajúcej skutočnosti (reálne odpracovaný pracovný čas nezodpovedá obsahu evidencií pracovného času), ako aj nútení zamestnancov k výkonu závislej práce na živnosť. Dôležitým krokom v tejto súvislosti je úzka spolupráca medzi orgánmi inšpekcie práce, Sociálnou poisťovňou prípadne aj Finančnou správou. Uvedenými javmi, ktoré sú rovnako negatívne ako existujúce zákonom popísané modely nelegálneho zamestnávania, je potrebné zaoberať sa v celom kontexte ich dopadov na spoločnosť.

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a vyvodenie zodpovednosti za jeho porušenie plní u právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sú podnikateľmi, funkciu individuálnej a generálnej prevencie, čo prispieva k vzniku férového podnikateľského prostredia, v ktorom žiadny z podnikateľov nemôže získať neprimeranú výhodu oproti inému podnikateľovi, napr. tým, že nelegálnym zamestnávaním znižuje svoje náklady, prípadne pri verejnom obstarávaní môže ponúknuť nižšiu cenu za uskutočnenie zákazky.

Ochranná funkcia pracovného práva je jeho dominantnou funkciou. Je zameraná na ochranu zamestnanca v situáciách, kedy si sám zamestnanec neželá takúto ochranu. Premieta sa do konkrétnych práv zamestnanca, ktorým korešpondujú povinnosti zamestnávateľa. To neznamena, že zamestnanci nie sú nositeľmi povinností a zamestnávatelia nemajú žiadne práva, avšak z povahy právnej úpravy vyplýva nepomer medzi právami zamestnanca a zamestnávateľa. Účelom ochrannej úpravy však nie je stavať zamestnávateľa do nevýhodného postavenia (napokon pre fungovanie trhu a spoločnosti ako takej sú zamestnávatelia rovnako dôležití ako zamestnanci), ale vyrovnanie ekonomicky slabšieho postavenia.

V súvislosti s nelegálnym zamestnávaním je potrebné zdôrazniť, že právna ochrana nelegálne pracujúcich osôb je výrazne znížená. Tieto osoby strácajú právne nároky vyplývajúce z riadneho pracovnoprávneho vzťahu, ako je právo na poskytnutie mzdy, resp. odmeny, dodržiavanie dĺžky pracovného času, dovolenky, stravovania, odškodnenie poškodenia zdravia, poskytnutie osobných ochranných pracovných prostriedkov, práva vyplývajúce zo sociálneho zabezpečenia a podobne. Aj vzhľadom na vyššie uvedené je preto úlohou štátu eliminovať zastieranie tradičných a predovšetkým nevyvážených spôsobov výkonu závislej práce.

Problematikou nelegálneho zamestnávania (v európskom ponímaní je používaný aj pojem nedeklarovaná práca) sa na európskej úrovni zaoberá Európsky orgán práce (ďalej „ELA“) vykonávajúci činnosť na základe nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1149², sídlaci v Bratislave. Tento orgán plní viacero úloh týkajúcich sa mobility pracovnej sily v rámci Európskej únie. Ide najmä o podporu spoločných a zosúladených inšpekcií práce medzi členskými štátmi Európskej únie, podporu spolupráce a výmeny informácií, analýz a posudzovania rizík v oblasti pracovnej mobility a iné. S osobitným cieľom riešiť práve problematiku nelegálneho zamestnávania bola v rámci tohto orgánu zriadená Európska platforma na posilnenie spolupráce pri riešení problému nedeklarovanej práce (ďalej „Platforma“) ako stála pracovná skupina v zmysle čl. 16 ods. 2 predmetného nariadenia. Úlohy Platformy sú najmä posilniť spoluprácu medzi príslušnými orgánmi členských štátov a inými zainteresovanými subjektmi s cieľom účinnejšie a efektívnejšie riešiť problematiku nelegálneho zamestnávania v európskom kontexte, zlepšiť schopností rôznych príslušných orgánov a subjektov členských štátov riešiť problém nedeklarovanej práce so zreteľom na jej cezhraničné aspekty, a týmto spôsobom prispieť k zabezpečeniu rovnakých podmienok a zvyšovať povedomie verejnosti v súvislosti s otázkami týkajúcimi sa nedeklarovanej práce a bezodkladnou potrebou primeraných krokov, ako aj podpora členských štátov, aby zintenzívnili svoje úsilie pri riešení problému nedeklarovanej práce.

Slovenská republika sa cestou ELA zapojila v roku 2024 do viacerých aktivít, išlo najmä o účasť na spoločných inšpekciách práce, odborných seminároch, informačných, vzdelávacích a koordinačných podujatiach a iných aktivitách.

² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1149 z 20. júna 2019, ktorým sa zriaďuje Európsky orgán práce a ktorým sa menia nariadenia (ES) č. 883/2004, (EÚ) č. 492/2011 a (EÚ) 2016/589 a ktorým sa zrušuje rozhodnutie (EÚ) 2016/344.